

Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Факультет дошкільної та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

РЕФЕРАТ

на

ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

освітнього ступеня «магістр»

на тему:

«ГРУПОВА ТА ІГРОВА ФОРМИ РОБОТИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Виконала: студентка 614з групи
спеціальності 016 Спеціальна освіта
освітня програма: Спеціальна освіта
Мельничук А. С.

Керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент Голуб Н. П.

Рецензент:
доктор педагогічних наук,
професор Малишевська І. А.

Умань – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	9
1.1. Ключові компетентності учнів початкової школи.....	9
1.2. Концептуальні засади технології групового навчання дітей молодшого шкільного віку в умовах інклюзивного навчання.....	19
1.3. Організація ігрової діяльності на уроках навчального предмета «Я досліджую світ» в умовах компетентнісного навчання.....	36
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТА ГРУПОВИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ.....	43
2.1. Діагностика вихідного рівня формування ключових компетентностей на уроках навчального предмета «Я досліджую світ».....	43
2.2. Дослідно-експериментальна робота з формування ключових компетентностей на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» засобами ігрових та групових методів навчання.....	51
2.3. Результати дослідно-експериментальної роботи.....	62
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Актуальність дослідження. Актуальним завданням початкової освіти стає оволодіння учнями ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток. Розв'язання поставленого завдання здійснюється шляхом відповідної організації навчального процесу, під яким розуміють цілеспрямовану, організовану взаємодію вчителя та учня щодо засвоєння змісту освіти.

Наразі акцент навчання переноситься з рецептурного підходу до пошукового. Увага зосереджується не на механічному відтворенні того, що є у підручниках, а на формуванні умінь знайти необхідну інформацію, підібрати відповідні методи та прийоми для вирішення конкретних завдань. Саме цей аспект забезпечує формування ключових компетентностей у дітей молодшого шкільного віку.

В умовах сьогодення інклюзивна освіта вимагає від учителя створення комфортних умов для особистісного розвитку і самореалізації кожного громадянина України.

Державний стандарт початкової освіти передбачає формування в учнів ключових компетентностей, тобто здатності особистості продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі, виховувати покоління, яке здатне навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства.

Дедалі актуальнішим стає формування в учнів творчого потенціалу, активної життєвої позиції. Відбувається системне оновлення змісту та перехід на нову структуру навчання, зокрема, з'являється можливість застосовувати активні технології навчання у рамках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Успішність навчальної діяльності учнів великою мірою визначається рівнем оволодіння загальнонавчальними вміннями і навичками, а саме навчально-організаційними, які передбачають вміння співпрацювати в парі та в групі.

Кардинальні зміни, які відбуваються в освітньому просторі України, зумовлені процесом реформування освіти. Інтегрований курс «Я досліджую

світ» – це курс, який з’явився в межах Нової української школи (НУШ). Відповідно до обраної програми він об’єднує такі галузі: природничу, громадянську та історичну, соціальну та здоров’язбережувальну.

Суттєві зміни в стандартах освітньої галузі «Природознавство» вимагають інноваційного підходу до дидактичних та методологічних аспектів викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з огляду на те, яку роль відіграють взаємовідносини людини і природи у сучасному глобалізованому світі. Цей курс є пропедевтичним і готує дітей молодшого шкільного віку до вивчення таких предметів як біологія, географія, хімія та фізика.

Запровадження ключових компетенцій у зміст сучасної освіти зумовлене потребою розв’язати ряд проблем, серед яких – неспроможність учнів молодших класів застосовувати засвоєні знання, уміння, навички, способи діяльності і цінність орієнтації в реальних життєвих ситуаціях, виконувати вимоги соціуму щодо оновлення знань. А також здатність пристосовуватися до швидкої зміни суспільно-економічних умов, адаптуватися в змінених умовах, уміти знаходити шляхи розв’язання проблем, що виникають у практичній, пізнавальній, комунікативній та інших видах діяльності.

Державний стандарт передбачає доцільне застосування діяльнісного підходу, який забезпечує формування у молодших школярів сприйняття цілісної картини світу, здатності сприймати предмети і явища емоційно, різнобічно та системно. Такий підхід сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей, поглибленню, розширенню, практичному застосуванню знань учнів.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» утворює система уявлень і понять, відібраних з різних освітніх галузей на основі ідеї розкриття цілісності природи з урахуванням міжпредметних зв’язків у початковій ланці освіти і перспективних зв’язків із природничими курсами основної школи.

Предметом вивчення в інтегрованому курсі виступають багатопланові об’єкти, широке використання міжпредметних зв’язків при різнобічному

розгляді однопланових об'єктів; своєрідна структура, методи й прийоми, які сприяють його організації та реалізації поставлених цілей. Для уроків інтегрованого курсу характерні колективні види роботи, організація ігрової діяльності молодших школярів та партнерський стиль взаємовідносин.

Недостатньо вивченою проблемою є застосування засобів групової технології та ігрової діяльності на компетентнісній основі, вироблення засад формування ключових і предметних компетентностей у дітей молодшого шкільного віку, розвиток їхніх дослідницьких умінь та вмій спостерігати, що складають передумови ефективної пропедевтики природничих знань.

У зв'язку з цим виникає нагальна потреба значно активнішого використання групового навчання в умовах НУШ та інклюзивного навчання.

Проблеми організації групового навчання розглядали у своїх працях відомі українські науковці М. Виногорова, Н. Гавриш, С. Галкін, Н. Дудник, В. Ковальчук, О. Пометун, К. Ушинський, І. Чередов, М. Шатунова.

Загальні принципи організації групової навчальної діяльності розглядали М. Виногорова, Х. Лійметс, І. Первін, С. Френе, І. Чередов. Форми й види групової роботи охарактеризовані у працях Н. Мойсеюка, О. Овчарук, С. Полетало, Г. Цукермана, І. Унта, О. Ярошенко та інших.

Дидактичні умови організації групової навчальної діяльності молодших школярів розроблено у працях І. Вітківської, В. Вихрущ, Т. Воронцової, Н. Гавриш, А. Дусавицького, Є. Задої, К. Нор та інших.

Теоретичні аспекти ключових і предметних компетентностей молодших школярів були предметом вивчення Т. Байбари, Н. Бібик, О. Біди, С. Бондар, М. Вашуленко, І. Гудзик, Л. Коваль, О. Локшиної, О. Онопрієнко, О. Овчарук, О. Пометун, К. Пономарьової, О. Савченко, С. Трубачевої.

Проблеми формування предметних і ключових компетентностей учнів початкових класів були об'єктом наукових пошуків І. Андрусенко, Н. Бібик, О. Вашуленка, К. Дмитренко, І. Зимньої, Л. Калмикова, І. Кубенко, О. Мартіна, О. Онопрієнко, О. Пометун, К. Пономарьової, О. Савченко. Більшість авторів вказують на те, що компетентність є цільовим і

результативним компонентом процесу навчання. Обов'язковим складником компетентності є вольові, афективні, етичні якості й поведінкові відношення.

Вивчення й узагальнення теоретичних доробок із методики природознавства, спеціальної педагогіки та психології у контексті нашого дослідження зумовили необхідність проведення експерименту з проблеми формування ключових компетентностей учнів молодшого шкільного віку із застосуванням групових методів навчання у початковій школі в умовах інклюзивного навчання.

Недостатня увага організації групової та ігрової діяльності з молодшими школярами на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах інклюзивного навчання зумовила вибір теми **наукового дослідження** «Групова та ігрова форми роботи як умова формування ключових компетентностей на уроках навчального предмета «Я досліджую світ».

Мета дослідження – виявити і теоретично обґрунтувати дидактичні умови організації групового навчання та ігрової діяльності молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Для досягнення поставленої мети визначені наступні **завдання дослідження**:

1. Охарактеризувати змістову характеристику понять «компетентність», «групова робота», «ігрова діяльність».
2. Вивчити стан формування ключових компетентностей в учнів початкових класів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».
3. Визначити дидактичні умови організації групової форми навчання та ігрової діяльності в умовах інклюзивного навчання.
4. Експериментально перевірити ефективність методів групового навчання та ігрової діяльності дітей молодшого шкільного віку для формування ключових компетентностей на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Об'єкт дослідження – процес застосування методів групового навчання та ігрової діяльності у початковій школі.

Предмет дослідження – дидактичні умови організації групового навчання та ігрової діяльності на уроках навчального предмета «Я досліджую світ» в умовах інклюзивного навчання.

Методи дослідження: теоретичні (порівняльний аналіз методичної та психолого-педагогічної літератури з метою визначення теоретико-методичних засад дослідження); емпіричні (спостереження за освітнім процесом на уроках в інклюзивних класах для отримання первинної інформації; бесіди, методики для визначення ключових компетентностей молодших школярів); статистичні (кількісний та якісний аналіз експериментальних даних; порівняльна характеристика результатів експерименту для перевірки ефективності застосування ігрових та групових методів навчання для формування ключових компетентностей).

Експериментальна база.

Дослідження проводилися на базі Криворізької гімназії № 99 Криворізької міської ради Інгулецького району Дніпропетровської області.

Теоретичне значення дослідження полягає в узагальненні та систематизації наукових даних щодо використання групових та ігрових методів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах інклюзивного навчання. Здобуті у ході аналізу літературних джерел дані доповнюють наукові доробки про особливості формування ключових компетентностей у навчальній діяльності дітей молодшого шкільного віку.

Практичне значення дослідження полягає у використанні матеріалів дослідження в освітньому процесі закладів загальної середньої та спеціальної освіти. Сформульовані в роботі висновки можуть бути використані для вдосконалення змісту програм, підручників, посібників з навчального предмета «Я досліджую світ», розроблення навчально-методичних комплексів з методики викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у закладах вищої освіти, під час проведення тренінгів, семінарів та різних видів педагогічної практики.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження представлені на Всеукраїнській науково-практичній конференції для науковців, педагогічних працівників, студентів «Сімейно-центровані практики: тенденції, проблеми та перспективи розвитку», 20 жовтня 2022 року.

Публікації автора за темою дослідження.

1. Мельничук Г. С. Концептуальні засади технології групового навчання дітей в умовах інклюзії. *Сімейно-центровані практики: тенденції, проблеми та перспективи розвитку* : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, 20 жовтня 2022 року). С. 54–57.

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг наукової роботи – 84 сторінки друкованого тексту. Робота містить шість таблиць та три рисунки.

ВИСНОВКИ

Теоретико-експериментальне дослідження проблеми розвитку ключових компетентностей у дітей молодшого шкільного віку груповими методами роботи дозволило зробити наступні висновки:

1. Охарактеризована змістова характеристика понять «компетентність», «групова робота», «ігрова діяльність».

Аналіз науково-методичної літератури забезпечив різнобічне вивчення процесу формування ключових компетентностей у молодших школярів груповими та ігровими технологіями. У дослідженні проаналізовано літературні джерела з педагогіки, психології, методики та дидактики, що зумовило визначення та уточнення базових понять – «компетентність», «групова робота», «ігрова діяльність».

З'ясовано, що розвиток ключових компетентностей молодших школярів груповими методами роботи в умовах інклюзії передбачає створення дидактичних умов реалізації та потребує врахування нозологічних особливостей.

Здобуті у ході аналізу літературних джерел дані доповнюють наукові доробки про особливості використання групових методів роботи з дітьми молодшого шкільного віку в умовах інклюзивного навчання.

2. Вивчений стан розвитку ключових компетентностей учнів молодших класів в інклюзивному класі.

Аналіз результатів констатувального експерименту засвідчив переважання низького рівня громадянської компетентності, середнього рівня комунікативної компетентності та середнього і низького рівнів екологічної компетентності.

Такі результати зумовлені тим, що вчителі не завжди використовують у своїй роботі групові та ігрові технології, які є дієвими для формування ключових компетентностей учнів молодшої ланки освіти.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчують, що заявлена нами проблема дослідження потребує визначення нових форм і методів, які б сприяли формуванню ключових компетентностей.

3. Визначено дидактичні умови організації групової форми навчання та ігрової діяльності в умовах інклюзивного навчання:

- формування позитивної мотивації до групової навчальної роботи в інклюзивному класі;
- врахування об'єктивних передумов для об'єднання дітей у групи;
- готовність дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами до спільної діяльності;
- високий рівень готовності вчителя до керівництва груповою роботою в інклюзивному класі;
- емоційно-позитивне спілкування вчителя з учнями і учнів один з одним;
- поєднання прямого і непрямого способів керівництва при використанні методів групової роботи;
- формування у молодших школярів з особливими освітніми потребами умінь співпрацювати в групах;
- врахування вікових можливостей пізнавальних процесів і спілкування дітей молодшого шкільного віку в інклюзивному класі.

4. Розроблена і експериментально перевірена ефективність методів групового навчання та ігрової діяльності дітей молодшого шкільного віку для формування ключових компетентностей на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Результати контрольного етапу дослідження засвідчили підвищення високого та середнього рівнів формування ключових компетентностей у дітей молодшого шкільного віку експериментального класу за рахунок зниження низького рівня.

Ефективність технологій групового навчання та ігрової діяльності дітей в інклюзивному класі зумовлена використанням різнопланових ігор,

застосуванням причинно-наслідкових, комунікативних та компетентнісно-орієнтованих завдань, проведенням спостережень, експериментів, дослідів, практичних робіт в гетерогенних групах.

Перспектива подальших наукових досліджень полягає у виділенні основних методів і засобів роботи для формування підприємницької компетентності дітей молодшого шкільного віку.